

La Mediateca de l'Institut Francès de Barcelona: biblioteca? sí; animació? també

Marc Sagaert

RESUM: *L'animació cultural ocupa un lloc important i natural en el si de les biblioteques de França a l'estranger. Des de l'experiència de l'Institut Francès de Barcelona en l'article s'analitza l'animació com a element clau del projecte d'una biblioteca. Es parla dels objectius, les limitacions, l'organització i l'avaluació d'un producte, l'animació cultural, que ha d'esdevenir expressió de la cultura en qualitat i diversitat.*

La xarxa dels instituts francesos a l'estranger és una de les xarxes culturals més antigues del món. Existeix des de fa un segle. Actualment és constituïda per un miler d'establiments, la majoria dels quals inclouen biblioteques. Aquestes varien de grandària i d'importància en funció de llur situació i de la història del país on estan situades.

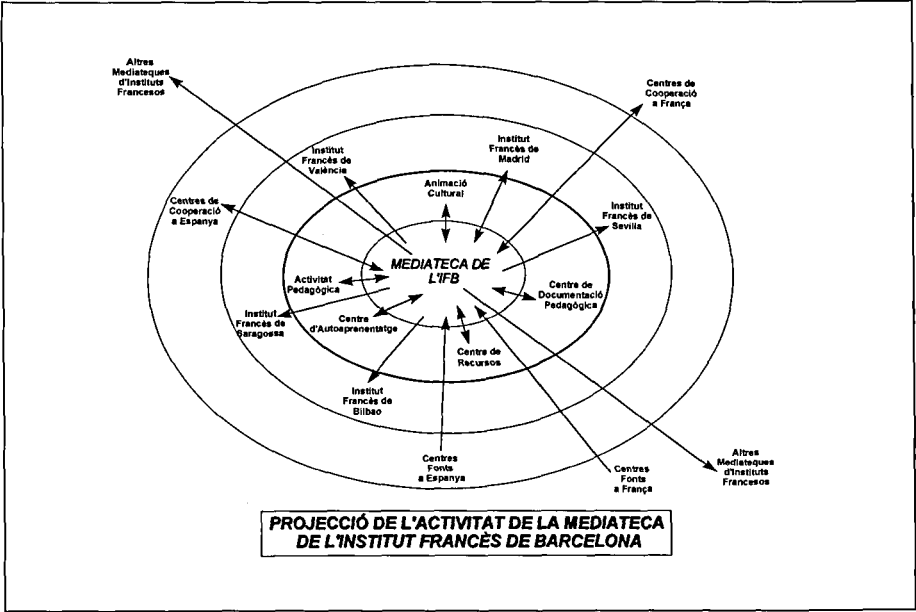
L'Institut Francès de Barcelona és, d'entre aquests establiments, un dels més prestigiosos, i es troba situat en l'esplèndid edifici de Coderch de Sentmenat del carrer Moia davant del qual s'erigeix l'escultura de Guinovart: un llibre obert. Des de 1994, està dotat d'una mediateca moderna, que porta a terme des de la seva reobertura posterior a la renovació, una política d'animació molt activa essencialment abocada al llibre i l'escrit.

LA BIBLIOTECA: UN PROJECTE

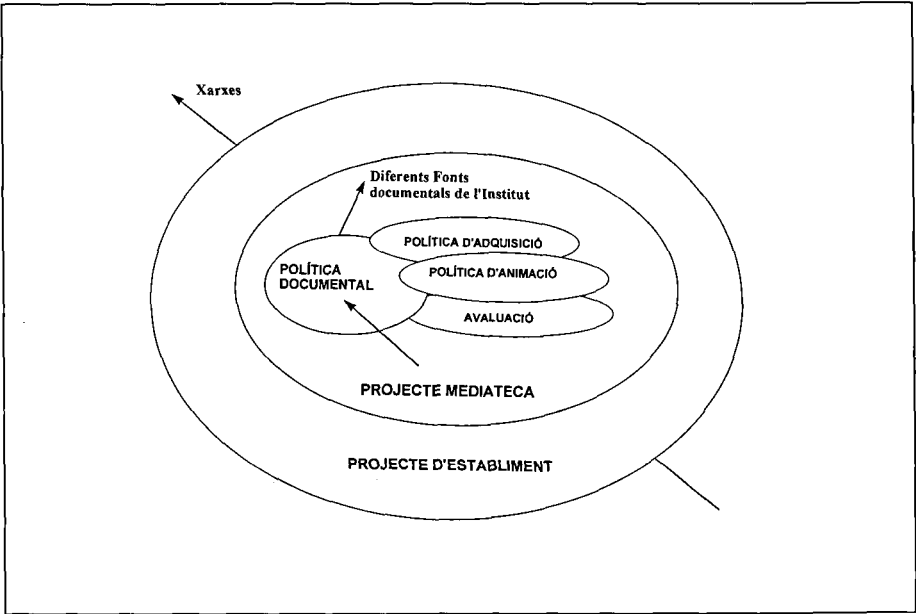
Una biblioteca és la definició d'un projecte clar; és la realització d'una política documental. Actualment és també la prefiguració d'una xarxa (vegeu la gràfica 1). Aquesta política documental podria establir-se en tres punts essencials: política d'adquisicions, política d'animació i avaluació (vegeu la gràfica 2). Basant-se en el material, la documentació i el personal existents, el projecte té en compte el marc geogràfic, documental i cultural del país d'acolliment.

Marc Sagaert. Director de la Mediateca de l'Institut Francès de Barcelona
Article rebut el gener de 1998

Gràfica 1

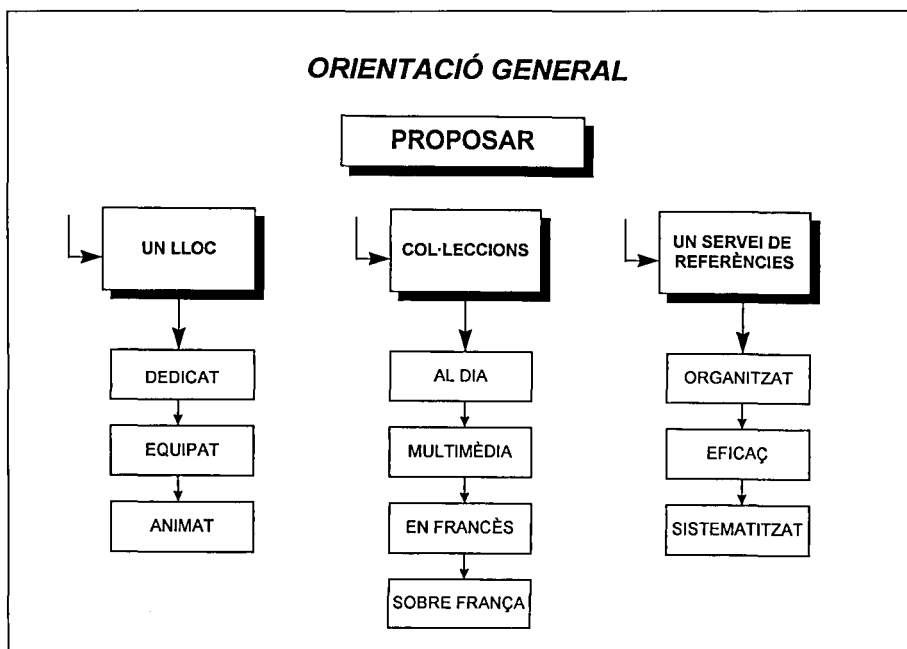

Gràfica 2

Ni biblioteca nacional, ni biblioteca universitària, la biblioteca d'un institut francès a l'estranger és una mena de biblioteca pública-especialitzada que té com a vocació oferir, en un lloc específic, equipat i animat, col·leccions actualitzades multimèdia, en francès i sobre França, així com un servei de referència, organitzat, eficaç i sistematitzat que sovint s'anomena centre de recursos (vegeu la gràfica 3a).

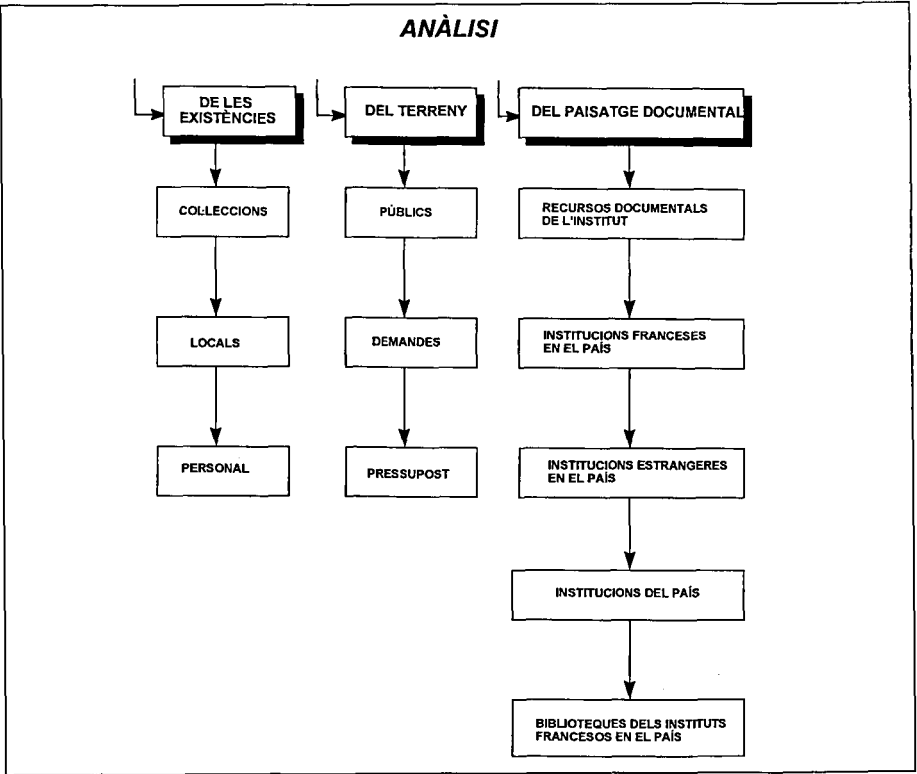
Gràfica 3a

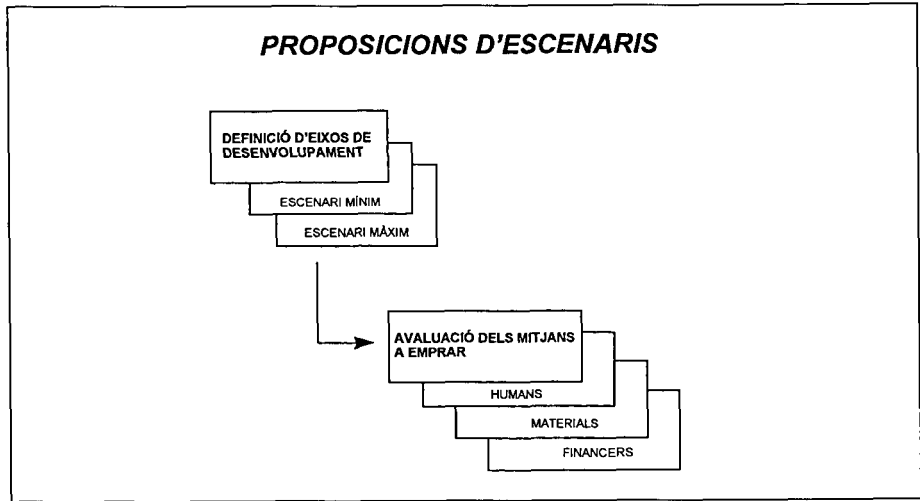
Els elements existents: les col·leccions (importància, estat i renovació); els locals (superfície, disposició, especificitat i accessibilitat); el personal (quantitat, qualificació i motivació); el terreny; el públic (perfils, freqüentació i usos), les demandes (importància i tipologies), els pressupostos (avaluació) i el paisatge documental (tant els recursos documentals de l'Institut, dels instituts francesos i institucions estrangeres en el país, així com els de les institucions del país) seran també elements-clau a analitzar prèviament a l'hora d'adaptar l'orientació general a una situació comuna (als diferents instituts francesos a l'estranger) i alhora singular (especificitats del país), per tal d'extreure les idees-motor del projecte (vegeu les gràfiques 3b i 3c).

Més encara que les seves germanes franceses, les biblioteques de França a l'estranger han de fer mostra de dinamisme per tal de complir el seu rol de

Gràfica 3b

Gràfica 3c

promotores de la llengua i de la cultura franceses. És també gràcies a les seves activitats d'animació –terme que etimològicament comprèn les nocions de vivacitat i d'esclat–, que aquests centres trobaran aquella calor alquímica “que permet a la terra blanca plena de fulles de fermentar amb l'aigua filosòfica o celest del sofre...”

L'ANIMACIÓ, ELEMENT CLAU DEL PROJECTE

Si bé a França aquesta activitat no està regida per cap text reglamentari i encara que existeixin poques obres sobre la qüestió, l'animació, “mode de ser de la biblioteca en la ciutat i mode d'aparèixer de la biblioteca en el seu medi”,¹ és una pràctica corrent a França, menys freqüent a Europa, i gairebé inexistent en els països anglosaxons. Una enquesta recent de la sociòloga Anne-Marie Bertrand ha donat els resultats següents: de 196 biblioteques enquestades, 130 realitzen exposicions, mentre que altres activitats, com ara conferències, lectures i trobades, són practicades per la majoria de biblioteques de ciutats grans i petites. Aquí, però, no es tracta tant de discutir sobre el fet de l'animació –l'existència de la qual, tal com assenyala Pierre Fenart, un director de biblioteca departamental francesa, s'ha imposat–, sinó que cal debatre sobre les modalitats de la seva organització.² Efectivament, tal i com recorda Michel Melot: “una biblioteca, és més que una col·lecció; és un conjunt de serveis entre els quals cal reservar un lloc particular a l'animació cultural”. Martine Poulain hi afegeix: “una biblioteca és una proposta cultural activa”. “Animar una biblioteca”, escrivia Alice Garrignoux el 1972, “és, evidentment, impregnar d'un cert esperit la seva vida en totes les seves manifestacions”. “Animar una biblioteca –segons Jacqueline Gascuel– és assegurar la seva resplendor i la utilització plena dels seus recursos”.

Per a poder donar vida i esplendor a la seva activitat, el centre cultural ha de desenvolupar una política de projecció de les seves activitats i dels seus serveis. Lloc comú a les diferents seccions, als diferents personals, als diferents públics, lloc de passada i d'estada, la mediateca està doncs pensada com un lloc clau en la participació al “viure junts” de l'Institut. Gràcies a la seva acció envers les activitats d'ensenyament (cursos de llengua) com envers les activitats culturals, es convertirà ràpidament en el centre, l'eix, el cor viu.

1. Anne-Marie Bertrand, *Animation et bibliothèque: hasard ou nécessité?* (Paris: BPI; Centre Pompidou, 1996); síntesi del col·loqui organitzat per la BPI, el 3 i 4 d'abril del 1995.

2. Anne-Marie Bertrand, “Animation et bibliothèque...”

L'ANIMACIÓ: MÈRITS I LÍMITS

Activitat tan necessària com les funcions tradicionals de catalogació i de préstec, l'animació en biblioteques té diverses finalitats que trobem exposades en l'enquesta d'Anne-Marie Bertrand citada anteriorment:

- una finalitat cultural: promoure la creació francesa presentant especialment l'oferta editorial; desenvolupar estratègies per a posar en relleu els recursos del lloc, tant a nivell de les col·leccions com de les competències i els *savoirs-faire*, per exemple;
- una finalitat cívica: fer de la mediateca un lloc cultural i de convivència;
- una finalitat estratègica: donar una imatge dinàmica i agradable de l'equipament fent-lo viure en facetes diferents.

L'animació en biblioteques té, d'altra banda, diversos avantatges, entre els quals podem citar:

- crea un lligam entre les col·leccions de la biblioteca i el públic al qual van destinades;
- permet una revisió de les col·leccions;
- arriba a un nou públic;
- promou el local (publicitat).

En qualsevol cas, l'animació no pot ser una finalitat en si mateixa. L'animació ha de ser un acte de mediació; les diferents manifestacions han de poder estar relacionades entre elles i existir en el si d'una política cultural coherent. Ambdues no deuen res a l'atzar; ambdues fan l'objecte d'un document escrit.

Durant la conferència de premsa donada a Barcelona amb motiu de l'organització d'un conjunt de manifestacions al voltant de Roland Topor, un periodista em va fer les següents preguntes: per què Topor? Per què en aquests moments? Són dues preguntes fonamentals que s'han de formular abans de preparar qualsevol animació. I a aquestes dues preguntes, n'hi podríem afegir una tercera: per què aquí?

No s'ha de perdre de vista, però, que l'animació demana una preparació particular—genera un augment de treball per a tot l'equip de la biblioteca, que d'altra banda, ha d'assumir les tasques biblioteconòmiques i documentals habituals— així com una rigorositat, un pressupost i un seguiment.

Ja sigui puntual o regular, modesta o molt més ambiciosa, tota animació ha de ser:

- reflexionada: per tal d'evitar qualsevol improvisació, la programació de l'esdeveniment ha de ser adaptada i original. Una animació s'ha de preparar; cal crear un dossier on es desenvolupin tres punts principals: interès, oportunitat i pressupost de previsió (qualsevol animació, per modesta que sigui, ocasiona sempre unes despeses). Tota animació, en major grau si és d'envergadura, necessita un seguiment de la fase preparatòria fins al "muntatge"; també demana, però, el seguiment del que jo anomeno el "després" de la manifestació: presentacions per als estudiants, promoció als mitjans de comunicació, seguiment de la circulació en el cas d'exposicions itinerants, etc.;
- de qualitat: s'ha de vetllar per tal de rodejar-se d'especialistes (tant del país d'acolliment com francesos, depenent de l'activitat) de la professió. S'ha d'afavorir una gestió heurística.
- elegant: fins i tot les animacions més modestes han de ser elegants; no oblidem que transmeten la imatge del servei en el seu conjunt.

Finalment, recordem que l'animació és un factor a tenir en compte per a la motivació d'un equip; per poc que estigui associat a totes les fases de la cadena documental, l'equip podrà apprehendre millor i, per tant, efectuar amb més coherència les diferents tasques que li seran demanades. L'animació, en aquest sentit, pot ser l'element motor d'una dinàmica de la reflexió i de la concertació.

L'ANIMACIÓ: DUES FUNCIONS PER UNA *MISE EN FORME*

L'animació respon a dues funcions principals: d'una banda, ha de fer viure les col·leccions —el que Francis Agostini anomena "passar d'una lògica d'acumulació a una lògica de promoció"—; de l'altra, ha d'animar el lloc —el que Jacqueline Gascuel anomena "passar d'una lògica de distribució a una lògica d'intervenció".

Donar relleu a les col·leccions vol dir, en realitat, presentar correctament les col·leccions: un fons per a ser creïble ha de ser visible i per a ser-ho ha de ser classificat (no oblidem la vella dita, un llibre desordenat és un llibre perdut!). Elements com la classificació simplificada, senyalitzacions evidents, punts documentals clarament definits, espais de "llibertat dirigida" per la presentació, entre d'altres, de les novetats, permetran una orientació "dinàmica" tant del curiós com del lector determinat, facilitaran i donaran tot el seu sentit a les operacions *coup de coeur* que seran proposades.

Però animar un lloc és també fer veure i escoltar, realitzar exposicions i conferències al llarg de l'any amb variacions d'amplitud i d'intensitat. L'exposició pot ser modesta o important, presentar documents rars i preciosos o documents de poc valor, estar concentrada en un sol lloc o distribuïda en diversos locals, ser la continuació o ser el motor d'altres manifestacions (col·loquis, conferències, teatre, concerts, etc.).

Quant al lloc de l'exposició, el lligam amb la mediateca és evidentment determinant. A l'Institut Francès de Barcelona, gràcies a la seva situació ideal a l'entrada del centre, a prop de la sala d'exposicions i de l'espai fòrum, la mediateca pot estendre's més enllà: en la sala d'exposicions i en la sala d'espectacles, així com en les seves vitrines exposades en el *hall* de l'Institut.

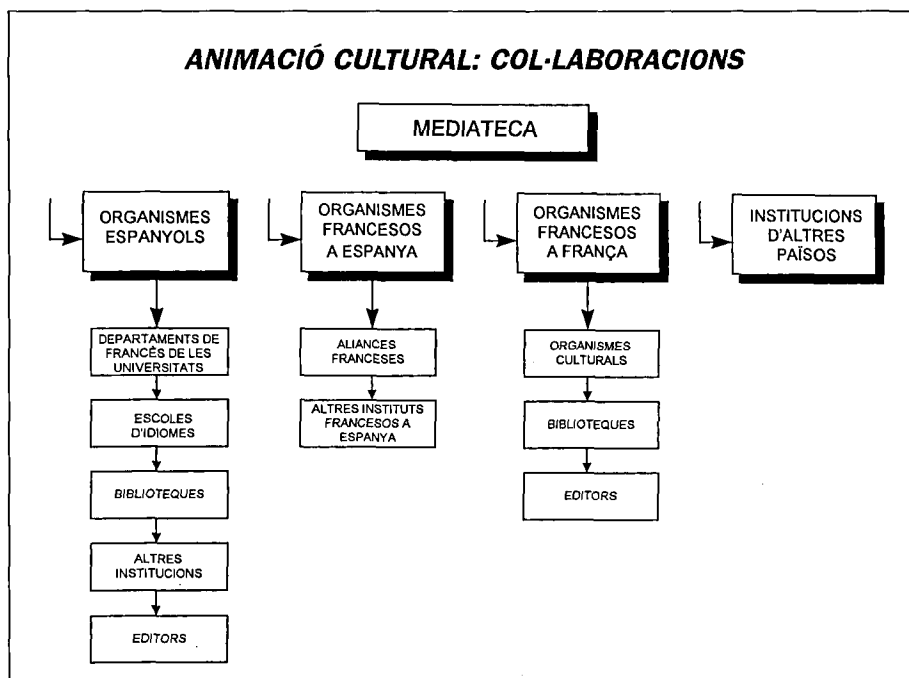
A l'interior de la mediateca, l'espai d'exposició i l'espai moduable han estat pensats en el moment de la reestructuració del conjunt. L'espai de la mirada, l'espai d'exposició té prop de 50 m² dels 400 de superfície total. Situat al costat de l'entrada de la mediateca i a prop del taulell de préstec, és un espai d'intersecció, una zona de transició, un passatge obligatori per al lector, tant si es dirigeix al centre de recursos com si pren les escales que condueixen a l'espai audiovisual.

L'espai d'audició, espai dedicat a les col·leccions de publicacions periòdiques i als còmics, és un espai flexible, que pot convertir-se gràcies al seu mobiliari moduable i amb una molt lleu reorganització —desplaçament dels mobles mòbils que contenen els còmics, utilització de taules baixes i de butaques de la mateixa mida, així com d'estructures modulables de presentació de novetats usades com a suports puntuals de l'animació— en un espai de trobades i de presentacions. Molt idoni per a les conferències de premsa, aquest marc ho és també per a les operacions d'audiència relativament limitada; facilita les trobades donant una atmòsfera de convivència i d'intimitat necessària i adequada a aquests tipus d'actes, molt diferents dels altres organitzats a una escala major (col·loquis, per exemple) en la sala del fòrum.

Ofensiva, la política d'animació de la mediateca respon a dues funcions principals: una funció d'acompanyament a les manifestacions de l'Institut i una altra de pròpia, ja que proposa igualment una programació específica. Concertada, aquesta política es porta a terme d'una manera estretament coordinada amb els diferents departaments de l'Institut; també es dedica a cercar col·laboracions amb entitats tant a Catalunya, a Espanya com a França, i a vegades, menys freqüentment, a d'altres països francòfons, per tal de realitzar accions comunes (vegeu la gràfica 4).

Les accions comunes i les col·laboracions no es desenvolupen solament en el marc cultural i d'animació. De tota manera, afavoreixen sempre l'ocasió privilegiada d'un diàleg, en particular amb els nostres amics catalans; són també

Gràfica 4

el mitjà per a mantenir un contacte permanent amb França, ja sigui a nivell institucional o bé amb els nostres col·legues francesos. La col·laboració permet, a més, la realització de projectes més ambiciosos, amb un impacte més gran i una audiència més àmplia, tot això sense deixar de controlar el cost de les operacions.

La mediateca desitja ser present en els moments importants de la vida cultural barcelonina, ja sigui de manera regular —la primavera de la fotografia, per exemple—, o puntualment —el fòrum euromediterrani, el congrés internacional d'arquitectes. En aquests darrers tres anys s'hi han presentat més d'una quinzena d'exposicions dirigides al públic català. Un teló, situat a l'entrada, converteix la mediateca en teatre: tot l'espai es transforma; amb dos o tres mobles, un paravent i algunes màscares, es pot crear un espai lúdic on es podran programar diverses vetllades literàries. Qualsevol manifestació es realitza a partir de la documentació existent, mostrant-la i realçant-la.

Algunes exposicions han estat acompanyades d'un col·loqui francoespanyol sobre el mateix tema (André Gide et l'Espagne, Nouvelles Alexandries); d'altres han estat acompanyades per una o diverses conferències (Michel de Ghelderode, la confession des sortilèges), o bé per un concert (exposició Brassens,

seguida del recital de Miquel Pujadó). No és infreqüent que una exposició sigui presentada igualment a França (Ex-libris, Mohammed Khadda, la paix pour alphabet); algunes exposicions han estat visibles a l'exterior de l'Institut (Maupassant, exposició sobre la literatura juvenil); d'altres poden comportar la publicació de diaris (Nouvelles Alexandries), de catàlegs (Khadda, Ex-libris, Théâtre belge de langue française, Michel de Ghelderode), de dossiers en publicacions periòdiques (La flèche au coeur, Nouvelles Alexandries, Ex-libris), o bé l'edició de punts de llibre o fins i tot de postals. Algunes són itinerants (Nouvelles Alexandries, presentada en més de deu països).

Una vegada acabada la manifestació, cal reflexionar sobre el desenvolupament de l'activitat i mesurar-ne l'impacte. Aquest és el darrer element que ens proposem abordar.

ORGANITZACIÓ I AVALUACIÓ: BALANÇ

Abans de procedir a qualsevol avaluació, convé examinar la situació, és a dir, refer el “camí invers” de la manifestació, fixant les disfuncions i anotant els problemes sorgits. L'establiment de fitxes de treball amb els diferents actors s'imposa; la definició dels deures i responsabilitats esdevé important sobretot en cas de col·laboracions a diferents veus. Cal, però, assenyalar que la concreció de l'impacte real de les manifestacions és més delicat. “Estrangera a les sèries estadístiques habituals, l'acció cultural de la biblioteca és efectivament –segons paraules d'Anne-Marie Bertrand– un camp d'observació mal mesurar”. Malgrat tot, no podem estalviar-nos aquestes avaluacions puntuals per molt relatives i imprecises que siguin. Aquestes dades engruixiran un dossier anual d'avaluació més general i més complet que tractarà tots els tipus i els nivells de prestació de la biblioteca:

- còmput: no hi ha un públic sinó diversos públics. No hi ha mai un públic “garantit”. Algunes manifestacions assoleixen més èxit que d'altres, sense que hi hagi una relació directa amb la importància de la manifestació ni amb l'energia esmerçada!;
- la satisfacció del públic: el que comunament s'anomena “les gràcies”. Les satisfaccions i insatisfaccions s'expressen. Cal tenir-les en compte;
- el préstec de documents: és potser el signe més clar de l'èxit d'una operació: desig de veure, ganes de llegir. Les col·leccions de la mediateca són valorades. Cal també no deixar-se sorprendre per la demanda, i disposar de diversos exemplars d'un mateix document destinat al préstec;

- els ressons mediàtics: articles de diaris, emissions de ràdio o televisió reflecteixen l'interès suscitat i, en conseqüència, l'oportunitat de la manifestació proposada. És també pel servei, la millor de les publicitats.

Comunament practicada a França, l'animació cultural ocupa un lloc important i natural en el si de les biblioteques d'aquest país a l'estranger. No és un valor afegit al treball quotidià concertat sinó l'acte legítim de mediació que dóna vida a les col·leccions. Reflexionada, preparada, amb un seguiment, l'animació ha de ser, abans que res, oportuna. Comporta sempre un balanç. Si bé té un preu, no oblidem que les col·laboracions enriqueixen els intercanvis.

No essent producte de l'atzar, ni del tot habitual, l'animació cultural és una feliç necessitat si esdevé l'expressió de la cultura en qualitat i diversitat.